

De eendagsexcursies naar de Bergsche Maas in 1988 en 1990

Arno van der Pluijm

Enigszins verlaat wordt hierbij verslag gedaan van de excursies op 27 februari 1988 naar Hank en op 6 oktober 1990 naar Heusden. Het betreft in beide gevallen terreinen langs de Bergsche Maas.

Hank, 27 februari 1988

Op deze dag werd door een klein aantal mensen een bezoek gebracht aan terreinen rond de voormalige zandwinningsput de 'Kurenpolder' en aan de aangrenzende noordoever van de Bergsche Maas nabij Keizersveer.

Als eerste werd bij de 'kassa' van de Kurenpolder een schraal hooiland (met onder meer *Carex flacca*) bekeken. Soorten als *Cratoneurori filicinum* en *Aneura pinguis* duiden hier op een kalkrijke bodem. Op weg naar de Maas werden een bemoste asfaltweg en een diepe, droogstaande greppel onderzocht. Vooral de greppel was interessant door het voorkomen van fraai ontwikkelde *Didymodon fallax* en *Bryoerythrophyllum*.

Langs de Bergsche Maas bevindt zich tussen de palen 248 en 249 een oude, vervallen basaltbeschoeiing. Wat hoger op de kant liggen puin-, beton- en zandcementblokken. Door een aanhoudend sterke oostenwind was de waterstand deze dag erg laag en kon de uitbundige mosbegroeiing op de stenen goed worden bekeken. Op het basalt domineert *Cinclidotus fontinaloides*. De planten zijn vaak wel 10 cm lang en voorzien van kapsels. *Cinclidotus riparius* is ook aanwezig, maar is veel zeldzamer. Op de natte stenen groeit verder veel *Leskea*, *Fissidens crassipes*, *Schistidium rivulare*, *Brachythecium rutabulum*, *Rhynchostegium riparioides* en *Amblystegium* spp.; ook *Octodicerias fontanum* is present. *Fontinalis antipyretica* is hier klein en maar weinig te vinden. Op wat hoger gelegen blokken groeit vaak veel *Bryum capillare*, *Orthotrichum diaphanum* en *O. cupulatum*. *Tortula latifolia* lijkt hier langs de Bergsche Maas geheel te ontbreken. Op enkele stenen

werden bijzonderheden als *Brachythecium plumosum*, *Cirriphyllum crassinervium*, *Fissidens gracilifolius* en *Hygrohypnum luridum* aange troffen. Op het hoger gelegen beton zijn de vele *Didymodon*-soorten vaak lastig uit elkaar te houden.

Aan het eind van de dag was er nog maar weinig tijd over om een zandstrandje langs de plas te bezoeken. De meeste gegevens hiervan zijn afkomstig van eerdere bezoeken door de auteur. In dit 'duinvallei-tje' groeiden tot voor kort allerlei (voor deze 'klei'-streek) bijzondere 'zand'-planten, o.a. *Scirpus setaceus* en *Dactylorhiza maculata*. Ook allerlei leuke mosjes waren er te vinden zoals *Aneura*, *Riccardia chamaedrifolia*, *Lophozia capitata* en *Fossombronina incurva*. Op humusrijkere, 'zuurdere' plekken groeiden *Polytrichum* spp., *Sphagnum* spp. (onder wilgestruiken) en op één plekje zelfs ook *Thuidium tamariscinum*. In het najaar stond het er vol met paddestoelen. Van dit terreintje is helaas niet veel meer over. De gehele westkant van de plas is inmiddels volgezet met vakantiehuisjes. Op het strandje vind je nu gazons met Afrikaantjes en Coniferen. De oostkant van de plas is nu golfterrein. Ook hier drijft men de 'groenmanie' tot het uiterste door en valt op het gebied van planten niets meer te beleven. De mosrijke noordoever van de Bergsche Maas wordt in de nabije toekomst waarschijnlijk bedreigd door een dijkverzwaring.

Heusden, 6 oktober 1990

Na een korte wandeling door Heusden werd bij de westelijke doorgang in de stadswal, begonnen met bryologiseren. Een leuke vondst op een bakstenen wand was *Bryum radiculosum*, waarvan de gemmen in het veld konden worden getoond. Er groeiden verder alleen alledaagse soorten. Men was er bezig de waterkering te restaureren. Daarbij werden grote delen afgebroken en geheel opnieuw gemetseld. Oude, rijk bemoste muren werden op deze plek en ook elders deze dag helaas niet aangetroffen. Ook het terrein rond de jachthaven leverde niet veel op en er werd koers gezet naar de oever van de Bergsche Maas ten westen van de jachthaven. De rivierstand was deze dag vrij hoog, zodat alleen de hogere zones goed konden worden bekeken. De basaltkeien bleken hier nog te liggen in een keurig, strak aaneengesloten verband. Van een rijke mosbegroeiing met veel *Cinclidotus* was

hierdoor geen sprake. Desondanks konden de meeste in dit biotoop te verwachten soorten toch wel worden opgespoord. Er stond veel *Orthotrichum cupulatum* en *Brachythecium populeum*. Op enkele drogere keien werd zelfs ook nog *Brachythecium plumosum* en *Tortula latifolia* aangetroffen. Via een tocht langs de stadswal werd hierna het basalt aan de oostzijde van de ingang van de jachthaven bekeken. Baksteentjes onder het basalt leverden hier enkele interessante, nieuwe soorten op. Thuis bleken *Fissidens gracillifolius* en *Rhynchostegiella tenella* te zijn verzameld.

Enkelen keerden hierna huiswaarts. Een klein groepje bezocht tenslotte nog de industriehaven ten noordoosten van Heusden. Op de door struweel beschaduwde sintels langs de oever groeide o.a. veel *Tortula*, waaronder *T.intermedia* en *T.calcicolens*. Op baksteentjes werd op deze plek dit keer *Rhynchostegiella curviseta* naar boven gehaald.

Locaties:

Excursie 27 februari 1988:

- 1 Km-blok 44-24-55, Hank, zandwinput Kurenpolder, halfbegroeid zandstrandje langs zuidwestelijk deel van plas.
- 2 Km-blok 44-25-51, Hank, zandwinput Kurenpolder; andere biotopen rondom plas: schraal grasland nabij ingang, extensief bereiden asfaltweg, zandpaden, greppels.
- 3 Km-blok 44-35-11, Hank, noordoever Bergsche Maas; knotwilgen en dood hout, basaltglooiing, baksteentjes, beton en zandcementblokken.

Excursie 6 oktober 1990:

- 4 Km-blok 44-28-43, Heusden: stadswal, omgeving jachthaven, zuidoever Bergsche Maas.
- 5 Km-blok 44-28-44, Heusden: omgeving industriehaven, sintels langs oever.

Deelnemers:

27-02-1988: Henk Greven, Jurgen Nieuwkoop, Arno van der Pluijm en Leo Spier.

06-10-1990: Simon Bakker, Arno Boesveld, Leo de Borst, Wiel van Heesch, Joop Kortselius, Marleen van Meurs, René van Moorsel, Jurgen Nieuwkoop, Arno van der Pluijm, Jan Snepvangers, Agnes Tito, Eddy Weeda en Coosje Zomer.

Microscopische determinaties van J.Kortselius (K), J.Nieuwkoop (N) en A. van der Pluijm (P). Door de auteur zijn aanvullende gegevens verzameld van de locaties 1 t/m 3 in de periode 1983-1988.

Met dank aan Jurgen Nieuwkoop voor zijn commentaar bij een eerdere versie van het verslag.

Soortenlijst

Bladmossen:

<i>Aloina aloides</i>	44-35-11, pad	langs plas, IP		
<i>Amblystegium fluviatile</i>		3NP		
<i>Amblystegium riparium</i>			4!K	5
<i>Amblystegium serpens</i>		3N	4N	5
<i>Anisothecium schreberianum</i>	1P			
<i>Anisothecium varium</i>		2N		
<i>Atrichum undulatum</i>	1P			
<i>Barbula convoluta</i>		2!N	4N	5
<i>Barbula hornschuchiana</i>		2N	4K	
<i>Barbula unguiculata</i>	1	2!NP	4N	5
<i>Brachythecium albicans</i>		2NP		
<i>Brachythecium plumosum</i>			3!NP	4N
<i>Brachythecium populeum</i>			3N	4NP
<i>Brachythecium rutabulum</i>		2NP	3NP	4NP
<i>Bryoerthyrophyllum recurvirostre</i>		2!NP		5
<i>Bryum argenteum</i>	1	2N	3N	4
<i>Bryum barnesii</i>		2N		4K
<i>Bryum bicolor</i>	1P	2N	3N	4
<i>Bryum capillare</i>		2N	3N	4
<i>Bryum gemmiferum</i>			3P	4
<i>Bryum klinggraeffii</i>	1P			
<i>Bryum radiculosum</i>				4
<i>Bryum rubens</i>	1			
<i>Calliergonella cuspidata</i>	1	2N		4
<i>Campylopus introflexus</i>	1!P			5
<i>Campylopus pyriformis</i>	1NP			
<i>Ceratodon purpureus</i>	1NP	2N		4!
<i>Cinclidotus fontinaloides</i>			3!NP	4KN
<i>Cinclidotus riparius</i>			3NP	5
<i>Cirriphyllum crassinervium</i>			3NP	
<i>Cratoneuron filicinum</i>		2NP		
<i>Dicranum scoparium</i>	1			
<i>Didymodon fallax</i>		2NP		
<i>Didymodon rigidulus</i>			3NP	
<i>Didymodon sinuosus</i>			3N	4NP
<i>Didymodon trifarius</i>			3NP	4KN
<i>Didymodon vinealis</i>			3P	
<i>Eurhynchium hians</i>		2N		
<i>Eurhynchium praelongum</i>		2N		4
<i>Fissidens crassipes</i>			3!NP	
<i>Fissidens gracilifolius</i>			3!P	4!K
<i>Fontinalis antipyretica</i>			3P	5!NP
<i>Funaria hygrometrica</i>				4!
<i>Grimmia pulvinata</i>				4!
<i>Homalothecium sericeum</i>			3P	4
<i>Hygrohypnum luridum</i>			3P	5

Hypnum cupressiforme		3	4	5
Leptobryum pyriforme			4	
Leskea polycarpa		3NP	4N	5
Octodiceras fontanum		3NP		
Orthotrichum anomalum			4!	5!
Orthotrichum cupulatum		3!NP	4!N	
Orthotrichum diaphanum		3N	4!	
Phascum cuspidatum			4!KN	
Physcomitrella patens	44-35-11, oever plas, IP			
Plagiomnium ellipticum		3N		
Plagiothecium denticulatum	1P			
Pohlia melanodon			4	
Pohlia nutans	1N			
Polytrichum commune	1P			
Polytrichum formosum	1P			
Polytrichum juniperinum	1P			
Polytrichum piliferum	1P			
Pottia davalliana	44-35-11, pad langs plas, IP			
Pottia truncata			4!N	5
Pseudoscleropodium purum	1P			
Rhynchostegiella curviseta				5N
Rhynchostegiella tenella			4P	
Rhynchostegium confertum		3N	4!	5
Rhynchostegium murale		3NP	4	
Rhynchostegium riparioides		3!NP	4!P	
Schistidium apocarpum			4!K	5
Schistidium rivulare		3!P	4!KN	
Sphagnum fimbriatum	1P			
Sphagnum squarrosum	1P			
Sphagnum subnitens	1P			
Thuidium tamariscinum	1P			
Tortula calcicolens			4N	5KNP
Tortula intermedia				5P
Tortula latifolia			4	
Tortula muralis		3	4!KN	5
Tortula ruralis			4K	5
Levermossen:				
Aneura pinguis	1!P	2!N		
Cephaloziella indet.	1P			
Fossombronia incurva	1!P			
Lophocolea bidentata	1			
Lophocolea heterophylla	1			
Lophozia capitata	1NP			
Lunularia cruciata		3		
Marchantia polymorpha	1			
Pellia endiviifolia	1	2		
Riccardia chamaedrifolia	1NP			

Aangeboden enkele interessante binoculaire microscopen (stereo en doorvallend licht) van goede kwaliteit (Swift, Zeiss, Pleuger) waarvan enkele in staat van nieuw. Prijzen f1000.- à f2000.-. Inl. 073-410634.

NJN-Korstmossenstreeplijst

Ter kennisname ontvangt u bij Buxbaumiella 32 een NJN-Korstmossenstreeplijst die is ontwikkeld door Jorrit Linnert, NJN-er en lid van onze werkgroep.